

Ks. GRZEGORZ POŹNIAK
Opole

REINHOLD I MAX HUNDECK¹ Działalność organmistrzowska na Śląsku Opolskim

1. Głębinów — kościół parafialny pw. św. Urbana – 2. Centawa — kościół parafialny pw. Narodzenia NMP – 3. Lasek Złotogłowicki — kościół pątniczny pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych – 4. Mechnica — kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła

Historia organów na Górnym Śląsku wpisana jest w dzieje lokalnego Kościoła. Rozprzestrzenianie się tego instrumentu związane było z rozwojem sieci parafialnej, budową nowych kościołów, ale także z ambicjami lokalnych właścicieli ziemskich, rządców parafii i klasztorów, a nierzadko i z ambicjami samej społeczności parafialnej. W dawnych wiekach, podobnie zresztą jak dzisiaj, organy stanowiły jeden z najdroższych i najbardziej złożonych elementów wyposażenia kościoła. Najpierw więc pojawiały się w ośrodkach o dobrym zapleczu ekonomicznym i szerokich kontaktach handlowych i intelektualnych. Należały do nich klasztory, w których pierwsze warsztaty budowy organów na Górny Śląsku pojawiają się już w XIV wieku².

Jednym z miast „organowego-krajobrazu” Śląska, które na kartach historii budownictwa tegoż instrumentu zapisało ważne miejsce, jest z pewnością Nysa³. Już sam fakt dużej ilości kościołów w „śląskim Rzymie” był okazją do progresywnego powstawania nowych organów. Ale budowano je także w nyskich szkołach oraz kaplicach klasztornych i szpitalnych. Instrumenty te zamawiane były w słynnych warsztatach organmistrzowskich (np. RIEGER, SCHLAG). Trzeba jednak zauważyć, że w samej Nysie działali również liczni organmistrzowie. Wymienić należy choćby Andreeasa Josefa SEIFFERTA, Simona KÜTTLERA czy też Antona i Karla NEUGEBAUERÓW⁴. Największej sławy i najliczniejszego katalogu opusów organowych wśród nyskich organmistrzów dopracowała się rodzina BERSCHDORF (Paul, Carl i Norbert).

---

¹ Taką pisownię nazwiska podaje księga chrztów parafii w Korfantowie; zob. *Taufbuch – Friedland — 1853–1860*, p. 150, 385, w: Archiwum Diecezji Opolskiej (dalej: ADO), mikrofilm nr 424.

² J. GEMBALSKI, *Historia dźwiękiem pisana*, „Śląsk” 5 (1999), nr 12, s. 34; zob. też TENŻE, *Muzyka organowa na Śląsku — szkic historyczny*, w: P. PODEJKO (red.), *Organy i muzyka organowa*, t. I, Gdańsk 1977, s. 127–140; [brak autora], *Orgellandschaft Schlesien*, „Heimatbrief der Katholiken aus dem Erzbistum Breslau” 26 (1999), nr 6, s. 84–87.

³ Zob. np. R. WALTER, *Neisse*, w: L. HOFFMANN-ERBRECHT (red.), *Schlesisches Musiklexikon*, Augsburg 2001, s. 498; zob. też: J. THAMM, *Musikalische Chronik der Stadt Neisse* (Arbeitskreis für Schlesi-sche Musik 6), Dülmen 1974.

⁴ Działalność tychże organmistrzów domaga się badań, albowiem trudno dostępne są dane biograficzne i wiadomości o ich organmistrzowskich dokonaniach.

Celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia działalności braci Reinholda i Maxa Hundeck, u których sztuki organmistrzowskiej uczył się właśnie najstarszy z Berschdorfów — Paul. Naukę rozpoczął on jeszcze u Reinholda, kiedy to mała pracownia działała w Głogówku. Przejął ją zaś od niego w 1888 r.⁵ (bądź — wydaje się to być bardziej prawdopodobne — od Maxa w 1889 r., co wynika z poniższych rozważań), doprowadzając ją wraz z synem, Carlem, do rzędu najbardziej renomowanych firm ówczesnego Śląska.

Na etapie dzisiejszych badań można z całą pewnością stwierdzić, że wiele informacji o braciach Hundeck i ich działalności na polu budownictwa organowego przypadło bezpowrotnie. Nieocenioną pracę na archiwaliach dotyczących historycznie zorientowanego organoznawstwa w Nysie wykonali S. KOSZ⁶ (wykładowca Akademii Muzycznej w Katowicach) i K. PAWLIK⁷ (historyk, pracownik nyskiego muzeum). Oni też dostarczyli w swoich publikacjach wiele ważnych informacji o działalności Reinholda i Maxa Hundeck. Na bazie tychże muzykologicznych badań, które poszerzono o literaturę niemiecką oraz zweryfikowane pracą na archiwaliach, jak również organoznawczą kwerendą, przedstawiony zostanie — wydaje się najszerszy na dzień dzisiejszy — stan wiedzy o życiu i działalności braci Hundeck.

Reinhold Carl Hundeck urodził się 21 sierpnia 1855 r. w Korfantowie (Friedland⁸), a nie w Grabinie (Grüben), jak błędnie podaje HOFFMANN-ERBRECHT, bazując zresztą na informacjach zawartych u BURGEMEISTRA. Dla celów archiwalnych warto odnotować, że — jak podaje księga chrztów⁹ z Korfantowa — poród miał miejsce o godz. 8.30. Rodzicami Reinholda byli Franz oraz Benigne z domu KREISEL. Chrzest odbył się 26 sierpnia 1855 r. Księga chrztów wymienia jako świadków sakramentu następujące osoby: Reinhold SPERLING z Wierzbia (Wiersbel), Carl CZERNY z Szadurczyc (Schaderwitz) oraz Emilie NEUGEBAUER (żona Josepha NEUGEBAUER). Reinhold zmarł 30 czerwca 1888 r. w Nysie. Szersze informacje na temat ewentualnej samobójczej śmierci Reinholda, która miałaby być wynikiem bankructwa firmy, znajdują się poniżej. Omawiane są w nawiązaniu do przyczyn śmierci Maxa.

Z badań Kosza wynika, że miejscem zamieszkania Reinholda był do 30 sierpnia 1877 r. Grabin, kiedy to przeniósł się on do Głogówka, otwierając tam małą pra-

⁵ L. HOFFMANN-ERBRECHT podaje, że P. Berschdorf przejął firmę od Reinholda w 1888 r.; por. TENŻE, *Berschdorf*, w: TENŻE (red.), *dz. cyt.*, s. 32.

⁶ S. KOSZ, *Zabytkowe organy miasta Nysy*, w: J. GEMBALSKI (red.), *Organ na Śląsku* (Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej w Katowicach 22), Katowice 1984, s. 49–72.

⁷ K. PAWLIK, *Wyniki nowych badań nad zabytkowymi organami w Nysie*, w: J. STĘPOWSKI, H. LOOS (red.), *Beiträge zur Musikgeschichte Schlesiens. Musikkultur — Orgellandschaft. Tagungsbericht Liegnitz 1991* (Deutsche Musik im Osten 5), Bonn 1994, s. 445–455.

⁸ Polskie nazwy miejscowości za: A. HANICH, *Skorowidz nazw miejscowości diecezji opolskiej. Polsko-niemiecki i niemiecko-polski*, Opole 1997; S. SOCHACKA I IN. (red.), *Słownik nazw miejscowych Górnego Śląska. Polsko-niemiecki i niemiecko-polski*, Opole-Kluczbork 1997.

⁹ Zob. *Taufbuch – Friedland — 1853–1860*, p. 150, 385.

cownię organmistrzowską¹⁰ Warsztat starszego z braci budował przede wszystkim mniejsze instrumenty, do których zaliczamy m.in. organy w Rudyszwałdzie (Ruderswald). Trudno zweryfikować już dzisiaj informacje o tym instrumencie, bowiem w kościele parafialnym pw. Trójcy Świętej na chórze muzycznym znajdują się pneumatyczne, jednomanuałowe organy firmy Rieger, opus 2641. Według katalogu firmy Rieger organy o tym oznaczeniu opusowym zostały wybudowane w 1934 r. dla kościoła (?) w Berlinie-Niederschönhausen¹¹. Z kolei archiwum parafialne i kurialne nie zawiera żadnych informacji o kościelnych organach. Faktem jest natomiast pożar kościoła, który miał miejsce w latach trzydziestych XX w. Najprawdopodobniej organy firmy Hundeck, jeśli rzeczywiście kiedykolwiek w kościele w Rudyszwałdzie istniały, spaliły się razem z kościołem, a współczesny instrument to organy translokowane.

Z kolei największymi i najcenniejszymi organami był instrument w Głogówku (*Kuratalkirche*), które wbudował we wcześniejszy, zabytkowy prospekt. Również o tym instrumencie trudno jest podać dokładniejsze informacje. Po kilku latach warsztat został przeniesiony do Nysy. Pawlik odnotowuje, iż firma Hundeck posiadała swój zakład organmistrzowski przy Breitestrasse pod numerem 42¹², jest to dzisiejsza ul. Ujejskiego.

Literatura podaje, że Reinhold Hundeck jest wynalazcą wiatrownicy z podwieszonymi wentylami (*Hängeventil-Windlade*)¹³, zwanej inaczej wiatrownicą z pionowymi klapami. Według ERDMANNA spotyka się ją na terenie współczesnej Polski

(...) głównie w organach dziewiętnastowiecznej niemieckiej firmy Schlag und Söhne ze Świdnicy. Zaletą tego typu wiatrowni jest, w porównaniu z innymi rodzajami wiatrowni rejestrowych, możliwość dostarczania bez przeszkód odpowiedniej ilości powietrza do dużych piszczałek. W przypadku wiatrowni stożkowych konieczne jest niekiedy w tym celu stosowanie podwójnych wentyli, co zmniejsza precyzję działania wiatrowni. Za zaletę wiatrowni z pionowymi klapami należy uznać lepszą możliwość dostępu do wentyli, niż w innych rodzajach wiatrowni rejestrowych. Dość poważną ich wadą jest natomiast występowanie zmiennego, zależnego od liczby włączonych głosów oporu klawiszy przy zastosowaniu mechanicznej traktury gry¹⁴.

W literaturze trudno jest natomiast znaleźć potwierdzenie, że to właśnie Reinhold Hundeck był wynalazcą tegoż organowego mechanizmu.

Z kolei Max Hundeck — brat Reinholda, urodził się (o godz. 2.00) 29 kwietnia 1859 r. w Korfantowie. Ochrzczony zaś został 1 maja, otrzymując imiona Max Leopold Johann. Rodzicami chrzestnymi byli Johann Hundeck z Berlina oraz Emilie Neugebauer (lekarz)¹⁵ Niezwykle istotne informacje podaje księga pogrzebowa nyskiej parafii św. Jakuba. Dowiadujemy się, że to właśnie Max (a nie jak podaje

¹⁰ Por. KOSZ, *art. cyt.*, s. 63.

¹¹ ORGELBAU-ANSTALT GEBRÜDER RIEGER, JÄGERNDORF, SCHELESIEEN, TSCHECOSLOVAKEI, *Vollständiges Verzeichnis der seit Gründung des Etablissements (1873) neuerbauten Orgelwerke*, [bmrw], s. 8.

¹² Por. PAWLIK, *art. cyt.*, s. 453.

¹³ Por. L. HOFFMANN-ERBRECHT, *Hundeck*, w: TENŻE (red.), *dz. cyt.*, s. 308.

¹⁴ J. ERDMANN, *Organy*, Warszawa 1989, s. 66–67.

¹⁵ Zob. *Taufbuch – Friedland – 1853–1860*, p. 385.

literatura — Reinhold¹⁶) zmarł śmiercią samobójczą. Jako data śmierci odnotowany jest dzień 22 marca 1889 r., zaś pogrzeb odbył się 24 marca. Księga pogrzebowa odnotowuje zezwolenie urzędu policyjnego na pochówek oraz fakt, że śmierć nastąpiła w wyniku zastrzelenia się (*hat sich erschossen*)¹⁷. Znajdującą się w poważnych trudnościach finansowych (są to bardzo prawdopodobne przyczyny samobójstwa) firmę organmistrzowską przejął uczeń braci Hundeck — Paul Berschdorf.

Literatura odnotowuje, że Max przedstawił w 1881 r. kosztorys na reparację organów w Bielicach¹⁸. Dokumenty te nie zachowały się w archiwach kościelnych.

Powyższe informacje dotyczące życiorysu i w jakiejś mierze działalności obu braci Hundeck to ciągle jeszcze dalece niekompletne i powierzchowne zestawienie. Potrzebne są dalsze badania: przegląd ówczesnej prasy, czy archiwów państwowych. Wydaje się jednak, że bardzo wymiennie ubogacają one stan wiedzy z zakresu historii budownictwa organowego na Śląsku.

Przejdziemy teraz do prezentacji 4 organów, które w mniejszym bądź większym stopniu zachowały się w kościołach diecezji opolskiej. Dobrą wskazówką, która naprowadziła na instrumenty braci Hundeck, była, poza adnotacjami Burgemeistra, wypowiedź ówczesnego proboszcza parafii w Głębinowie — ks. Wacława LEŚNICKOWSKIEGO. W ramach cotygodniowych prezentacji parafii diecezji opolskiej, ukazujących się w „Gościu Niedzielnym” (mutacja opolska), przedstawił on pokrótce organy (oraz ich budowniczego) ze świątyni będącej pod jego kanoniczną opieką:

(...) w kościele parafialnym znajdują się bardzo ciekawe zabytkowe organy pochodzące z 1866 r. [sic!]. Wykonał je znany organmistrz Max Hundeck. Wykonał on około dwudziestu takich instrumentów na Górnym Śląsku. Na Opolszczyźnie organy wykonane przez niego znajdują się również w kościele Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Lasku Złotogłowickim pod Nysą, na Górze Świętej Anny, Mechnicach [sic!] i Centawie¹⁹

Wizytacje w kościołach powyżej wymienionych miejscowości potwierdziły istnienie organów firmy Hundeck w Głębinowie, Centawie, Mechnicy i Lasku Złotogłowickim. Instrumenty te zostaną teraz opisane.

1. Głębinów — kościół parafialny pw. św. Urbana

Organy znajdują się na chórze muzycznym kościoła. Instrument umieszczony jest w jednosekcyjnej szafie i posiada prospekt o trzech polach piszczałkowych, z których dwa skrajne, niższe, ułożone są symetrycznie względem pola środkowego. Z architektonicznego punktu widzenia prospekt jest gotycką stylizacją, w części szczytowej zwieńczony maswerkiem. Wszystkie piszczałki prospektu są grające. Kontuar

¹⁶ Nie można wykluczyć, że Reinhold zmarł również śmiercią samobójczą. Księgi pogrzebowe nyskich parafii nie odnotowują jednakże pochówku Reinholda, stąd trudno o weryfikację tejże informacji.

¹⁷ Zob. *Beerdigungsbuch – Neisse — 1887-1892*, p. 121, ADO, mikrofilm nr 548.

¹⁸ HOFFMANN-ERBRECHT (red.), *dz. cyt.*, s. 307–308; por. L. BURGEMEISTER, *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt (Main) 1973, s. 194.

¹⁹ Z. ZALEWSKI, *Nad brzegiem jeziora*, GN „Opolski” 81 (2004), nr 4, s. 28.

wbudowany, znajduje się po lewej stronie prospektu — grający organista siedzi prawym bokiem do ołtarza.

Tab. 1. Dyspozycja organów w parafii pw. św. Urbana w Głębinowie²⁰

Manuał I	Manuał II	Pedał
Mixtur 3 fach Flöte 4' Doppelflöte 8' Gamba 8' Principal 8'	Octave 4' Aeoline 8'	Subbaß 16' Cello 8'

Rejestry pomocnicze: *Pedalcoppel*.

Klawiatury tonowe: manuały: C–c³; pedał (układ równoległy): C–c

Tabliczka: Max Hundeck Neisse Op XII. 1886.

Organy mają trakturę mechaniczną oraz wiatrownice klapowo-zasurowe. System powietrzny to dmuchawa starego typu umiejscowiona we wieży. Powietrze doprowadzane jest kanałem do miecha magazynowego (z jednym podawaczem), który znajduje się w szafie organowej. Na dzień dzisiejszy instrument jest nieczynny i wymaga natychmiastowej interwencji organmistrzowskiej. Bardzo aktywny jest robak drzewny!

2. Centawa — kościół parafialny pw. Narodzenia NMP

Chór kościoła i cała jego konstrukcja są drewniane. Szafa organowa ustawiona została przy balustradzie chóru (nie ma przejścia pomiędzy szafą a blustradą), balustrada jednak nie jest częścią szafy organowej. Kościół w Centawie z architektonicznego punktu widzenia jest budowlą gotycką. Szafa organowa komponuje się z wnętrzem i jest stylistyczną gotyzacją: piszczałki prospektowe o większym stopażu znajdują się w dwóch skrajnych sekcjach symetrycznych względem siebie. Ośią symetrii są trzy mniejsze, środkowe sekcje, w których wbudowano piszczałki o mniejszym stopażu (nieme). Sekcje mniejsze i większe odpowiadają wyglądowi gotyckich okien budowli kościoła.

Tab. 2. Dyspozycja organów w parafii pw. Narodzenia NMP w Centawie

Manuał I – Hauptwerk	Manuał II – Oberwerk	Pedał – Pedalwerk
Mixtur 3 fach Rauschquinte 2 2/3' Doppelflöte 8' Salicional 8' Principal 8' Octave 4'	Gamba 8' Portunal 8' Flöte 4'	Subbass 16' (piszczałki gierowane) Cello 8' Violon 16'

²⁰ W niniejszym artykule wykaz rejestrów podawany jest według kolejności na stole gry.

Rejestry pomocnicze: *Manualcoppel* (manubria), *Pedalcoppel* (nożny włącznik), *Calcantenruf* (manubria).

Klawiatury tonowe: manualy: C–f³; pedał (układ równoległy): C–d.

Tabliczka: Max Hundeck Neisse op. XVII. 1888.

Manubrie rejestrowe znajdują się po dwóch stronach stołu gry i odpowiadają podziałowi na sekcje. Przedstawia to poniższy schemat, który pomoże rozpoznać (pomimo braku adnotacji) organy w Mechnicy.

Schemat kontuaru organów w Centawie

● ●	Oberwerk	● ●
● ● ●		● ● ●
● ●	Hauptwerk	● ●
	●	
	Pedalwerk	

Organy były remontowane w 2004 r. przez firmę Witolda i Wiesława JELENIÓW z Olszynki. Jest to instrument w dobrym stanie, odnowiony został kontuar (klawiatury i pedał). Substancja piszczalkowa jest kompletna, generalnie zachowana. Są to organy mechaniczne, o wiatrownicach klapowo-zasurowych. Miech organów (magazynowy z jednym podawaczem) znajduje się w wieży (poziom chóru muzycznego), natomiast dmuchawa umiejscowiona została również we wieży, na jej wyższej kondygnacji (miech znajduje się „pod” dmuchawą) — według relacji ks. proboszcza jest to układ oryginalny, historyczny. Dmuchawa jest urządzeniem starego typu. Powietrze doprowadzane jest do szafy organów kanałem sporządzonym z blachy ocynkowanej.

3. Lasek Złotogłowski — kościół pątniczy pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych

Organy znajdują się na drewnianym chórze muzycznym. Organista grał tyłem do ołtarza. Pozostałości instrumentu wskazują, że był on umieszczony w szafie o stylizowanym, neogotyckim prospekcie, z grającymi piszczalkami, umieszczonymi w trzech polach, będących architektonicznym odwzorowaniem witraży (większa część centralna, dwie mniejsze boczne, pole centralne jako oś symetrii).

Organy są kompletnie zdewastowane. Już w końcu lat 60-tych organy pozbawione były piszczałek prospektowych²¹. Pozostały jedynie nieliczne części instrumentu. Niemożliwa jest do odtworzenia kompletna dyspozycja instrumentu.

Tab. 3. Dyspozycja organów w kościele pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Lasku Złotogłowickim

Manuał I	Manuał II	Pedał
Mixtur 2-3 fach	[brak]	Cello 8'
[brak]	[brak]	Subbass 16' (piszczałki gierowane — jedyne piszczałki, jakie zachowały się z całych organów, jest ich kilka)
Hohlflöte 8'	[brak]	[brak]
[brak]	[brak]	
[brak]		
Gamba 8'		

Rejestry pomocnicze: *Manualcoppel* (manubria); *Pedalcoppel* (włącznik nożny — mechanizm czynny).

Klawiatury tonowe: manuały: z obu manuałów zachowały się jedynie dwa chromatyczne klawisze II manuału, które są koloru czarnego; pedał (układ równoległy — klawiatura pedałowa zdemontowana, porzucona w szafie organowej, kompletna): C-d.

Tabliczka: Max Hundeck Neisse Op XII. 1886.

Dobrze zachowały się wiatrownice organów. Część z nich jest nawet szczelnie zamknięta. Był to instrument mechaniczny o wiatrownicach klapowo-zasuwowych. Wymiary klapy: 225 x 23 x 20 cm.

Wygląd stołu gry przypomina organy w Centawie. Był to instrument dwumanuałowy. Po dwóch stronach klawiatury znajdowały się manubria rejestrowe. Oznaczenia cięgieł i kompozycja są jak w Centawie.

Choć na chórze muzycznym znajduje się instalacja elektryczna, nie widać ewentualnego miejsca dawnej dmuchawy. Miech organów to konstrukcja klinowa z dwoma pedałami do kalikowania. Urządzenia te są nieczynne, znacznie zniszczone.

4. Mechnica — kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła

Na początku lat siedemdziesiątych w diecezji opolskiej przeprowadzona została *Ankieta dotycząca organów*. Rozesłane zostały do wszystkich parafii formularze, które wypełniali księża proboszczowie. Obecnie ankiety te znajdują się w Archiwum Referatu ds. Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Opolu. Z ankiety opatrzonej kurialnym stemplem z dnia 15 grudnia 1971 r. dowiadujemy się, że w miejscowości Mechnice, w kościele pw. św. Jakuba Apostoła znajdują się organy o nieznanym pochodzeniu. Jest to

²¹ Por. PAWLIK, *art. cyt.*, s. 451.

instrument dwumanuałowy trzynastogłosowy, o trakturze mechanicznej. Dyspozycja instrumentu: II Manual — *Salicional 8'*, *Portunal 8'*, *Geigen princ 8'*, *Flöte 8'*; I Manual — *Mixtura 2x4*, *Doppelflöte 8'*, *Gamba 8'*, *Bourdoni 16'*, *Principal 8'*, *Octava 4'*; Pedal — *Subbas 16'*, *Cello 8'*, *Violon 16'*

Ankieta podaje zakresy klawiatur tonowych: manual — C–f³; pedał C–d. Dowiadujemy się ponadto, że wiatrownice organów są klapowe. System powietrzny to dwa miechy o wymiarach: pierwszy 2,5 x 1 m, drugi 1 x 1 m. Zaopatrywanie w powietrze dokonuje się za pomocą dmuchawy lub kalikanta (liczba podawaczy nie odnotowana).

Dla naszych archiwalnych badań najistotniejsze są punkty dotyczące historii instrumentu. Sporządzający ankietę odnotował, iż kroniki parafialne nie podają budowniczego organów. Zawierają jednakże zapis o remoncie instrumentu, który miał miejsce w 1899 r., a przeprowadziła go firma BERSCHDORF z Nysy. Najprawdopodobniej w jednej z wiatrownic Berschdorf zamieścił informację mówiącą, że odbioru organów po remoncie miał dokonać Emil BOHN „organista-fachowiec z Wrocławia”. W latach powojennych organy były remontowane ponownie. Tym razem instrument powierzony został firmie Władysława KACZMARKA z Wroniek. Władysław Kaczmarek w poremontowym sprawozdaniu (najprawdopodobniej ustnym z ok. 1962 r.) stwierdzał, że „następny remont nie będzie już mógł być przeprowadzony, gdyż organy są zniszczone do najwyższego stopnia”. Ankieta nie zawierała żadnych informacji na temat prospektu organów²².

Przeprowadzona w dniu 26 września 2005 r. przez Referat ds. Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Opolu wizytacja dostarczyła nowych informacji o instrumencie z Mechnic. Choć dalej brak jest jednoznacznego wskazania na budowniczego organów, to jednak już sama kompozycja kontuaru pozwala przypuszczać, że budowniczym był Hundeck. Brak jest jedynie na środku kontuaru tabliczki opusowej, jak w Centawie. Według ks. proboszcza R. GOLCA, instrument miał być remontowany na początku lat osiedziesiątych XX w. Nie zachowały się jednak żadne dokumenty ani adnotacje w kronice parafialnej²³

Tab. 4. Dyspozycja organów w kościele pw. św. Jakuba w Mechnicy

Manual I	Manual II	Pedał
Mixtur 2-4 fach Doppelfloete 8' [sic!] Flet 2' (nowa tabliczka) Gedackt 8 F [sic!] Principal 8' Octave 4'	Salicional 8' Octave 2 F [sic!] Geigen principal 8' Flöte 4'	Subbass 16' (piszczałki gierowane) Cello 8' Princ. bass 4' (nowa tabliczka)

²² Por. ARMK,teczka: *Organy — Ankiety*: Mechnica, 15 XII 1971.

²³ Informacja ustna ks. R. Golca z dnia 26 IX 2005 r.

Rejestry pomocnicze: *Manualkoppel*; *Pedalkoppel*.

Klawiatury tonowe: manualy: C–f³; pedał (układ równoległy): C–d.

Stwierdzić należy, że substancja piszczalkowa była odnawiana i konserwowana niefachowo: piszczalki drewniane pomalowano farbą (olejną?), z kolei piszczalki prospektowe pomalowano srebrem. Piszczalki głosów z oznaczeniami w nowych tabliczkach są dostawiane. Praktycznie rzecz biorąc, są to zupełnie nowe głosy. Nieznany jest organmistrz, który je montował.

Podobnie jak w poprzednich instrumentach — prospekt organów jest jednoszafowy, komponuje się z architekturą kościoła. Piszczalki prospektowe są grające tylko w polach większych — centralnej i bocznych. Pola z niemymi piszczalkami pełnią rolę wypełniającą całą kompozycję szafy organowej.

Organy są instrumentem o trakturze pneumatycznej, wiatrownicach klapowozasurowych. Sposób zamknięcia wiatrownic jednoznacznie przypomina techniczne rozwiązania tej konstrukcji z Lasku Złotogłowieckiego i Centawy.

Na system powietrzny organów składa się dmuchawa starego typu oraz miech magazynowy z dwoma podawaczami. Urządzenia te znajdują się w wieży kościoła.

* * *

Powyższy artykuł ma charakter przyczynkarski i jest próbą zestawienia informacji o życiu i organmistrzowskiej działalności braci Reinholda i Maxa Hundeck. Ich aktywność na Śląsku Opolskim jest ważna co najmniej z dwóch powodów: są twórcami mechanicznych organów, a Reinhold mógł być wynalazcą wiatrownicy z podwieszonymi wentylami. Z całą pewnością jednak sztuki organmistrzowskiej uczył się u nich Paul Berschdorf, który rozstawił Nysę jako prężny ośrodek ówczesnego śląskiego budownictwa organowego.

Reinhold und Max Hundeck. Die Orgelbaumeistertätigkeit im Oppelner Schlesien

Zusammenfassung

In der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts wurden die Gebrüder Reinhold und Max Hundeck als Orgelbaumeister in Schlesien tätig. Ihr Wirken auf diesem Gebiet ist vor allem aus zwei Gründen wichtig. Sie fertigten als erste mechanische Orgeln; außerdem kann Reinhold der Erfinder der Windlade mit hängenden Ventilen sein. Mit Sicherheit erlernte auch Paul Berschdorf bei ihnen das Handwerk. Er machte später die Stadt Neise als ein sich stark entwickelndes Zentrum der damaligen schlesischen Orgelbaukunst bekannt. Aus der Fachliteratur lassen sich nur selten Fakten aus dem Leben der beiden Brüder und ihrer Tätigkeit als Orgelbaumeister entnehmen. Auch ist ein großer Teil ihrer Instrumente bereits verschwunden. Lediglich drei ihrer Werke sind uns erhalten: in den Kirchen von Głębinów, Centawa und Mechnica. Dieser Artikel gibt neue Informationen zum Leben der beiden Brüder und liefert eine Darstellung der verbliebenen Instrumente.